

MELELE: Melele in Kajinet kin Jibañ ko ñan Rijikuul ro Emōj aer Jañiji Enbwinnier ñan Leddik ak Laddik

Melele in kajinet in ej lewaj jibañ ikijen abnōnō ko ekkā im jej aikuj lali ñan lelok jibañ ko rekkar ñan rijikuul ro emōj an aer jañiji enbwinnier ñan leddik ak laddik im jukjukinbed in jikuul eo. Melele in kajinet kein emōj kōmmāni ñan lelok kōmelele eo ekkā ñan jikuul ko. Reban kenono kin aoleb jekjek ko renaj walok. Wūnin mennin ej ñan lelok melele in kajinet ilo ien eo wōt ñan an jikuul ko kōmmāne juon mejatoto in katak eo ewōr kejbarok im ej lelok kakajur ñan aoleb rijikuul im ñan lelok wāween kōmadmōd ko remmontata ñan an ritōl ro an jikuul lale wāween ko ilo ien aer walok.

Aikuj ko an rijikuul ro emōj aer jañiji enbwinnier ñan leddik ak laddik elab aer jenolok ñan kajojo armij ekkar ñan jekjek ko an rijikuul eo. Rej aikuj etale aikuj ko an kajojo rijikuul juon ilok juon, im emaron tōbrak ilo aer kenono ibben rijikuul eo im, elañe ekkar ibben jinen im jemen ak rikejbarok ro an rijikuul eo. Rijerbal ro an jikuul rej aikuj ba rijikuul eo en tōle wāween lale im kwalok ñe ej kalikar ae leddik ak laddik im aikuj lomnak kin maron ko an rijikuul eo kin wāween kejbarok melele ko an im jab kaajeeded melele ko kake ilo aer kile wāween an kalikar im kwalok ñe ae leddik ak laddik.

Kōmelele ko ñan Naan Raurok

“Leddik ak laddik ilo ien an lotak” melelein emōj kar kalikar juon armij “laddik” ak “leddik” ilo ien an lotak.

“Leddik ak Laddik” melelein mūtōn ko ilo an bed iturin armij, lomnak, im ej walok jen ta ko armij ilo juon jikin rej katmane im ej kalikar armij eo einwōt kokora, komaan, ak bar juon.

“Gender expression” melelein rokwojan leddik ak laddik ilo an ro jet loe, ekkā ilo mūtōn, wāween an nuknuk, kōmmāne bōran, makūtkūt ko an, ainikien, ak wāween an makūtkūt.

“Gender identity” melelein lomnak eo an juon armij ilo an kile ibben make ke ae laddik, leddik, ak bar juon, jekdon lomnak eo an ñe ae leddik ak laddik oktak jen enbwinnin ak ñe ear leddik ak laddik ilo ien an kar lotak. **Aoleb armij ewōr aer lomnak ñe er leddik ak laddik.**

“Gender nonconforming” melelein ej kwalok an leddik ak laddik ilo an lomnak ak rokwojan im oktak jen ta eo ear lotak kake. Rokwojan an armij eo leddik ak laddik emaron oktak jen iminene in lomnak ko an armij kin wāween ad lale ak wāween makūtkūt ko leddik im laddik rej “aikuj” loi ak kōmmāni. **Gender nonconforming ejab juon wōt melelein ibben armij eo ear ukōte enbwinnin jen leddik ak laddik; ejab aoleb rijikuul ro rōkjeir ejab kalikar rej leddik ak laddik rej kalikar rej leddik ak laddik rar ukōt enbwinnier.**

“**Leddik ak Laddik**” melelein kij im mōttan ko iloan enbwin, im mūtōn ko rej jermal ñan kalikar kajojo armij ñe laddik ak leddik.

“**Armij eo ear ukōt enwbinnin jen leddik ak laddik**” melelein juon armij lomnak eo an ñe ej leddik ak laddik oktak jen ta eo ear lotak kake. “**Armij eo emōj an ukōt enwbinnin jen leddik ak laddik**” ejab einwōt “**kakōl**”.

“**Ien Oktak**” melelein madmōd eo im armij eo ej ukōt enbwinnin ej jino mour einwōt an lomnak ñe ae leddik ak laddik im ekkā ekoba an jañiji wāween an nuknuk, kelet juon etan ekāāl, juon kajitōk bwe armij ren kōjermal pronoun eo ejimwe, im emaron bar bōk jibañ ko ñan ukōt enbwinnin im mwijmwij.

Melele ko moktalok

Ilo raan ko maantak, elōñlok rijikuul rar jab ebweer in kwalok ke rej ukōt enbwinnier im kajitōk an jikuul eo jibañ er. Im bareinwōt, elōñlok jinen im jemen rijikuul ro rej kajitōk an jikuul ko kile im jibañ aikuj ko an rijikuul ro nejeir emōj aer ukōt enbwinnier. Ñan elōñ rijikuul ro, rej loe ke jikuul ko rej jikin ko ejellok uwōta in jorrāan ñan aer kwalok lomnak eo aer ñe rej leddik ak laddik. Elablok, aurok in lale ta eo ekkar tata ñan rijikuul ro ad, ñan ro rokjeir emōj ukōt im ro rejab oktak.

Ilo an abnōnō ko an rijikuul ro emōj aer oktak rokjeir emakūt ñan jikin melele ko an jelālokjen, im elōñ jikin ko rej kakien, ekoba Hawai’i, emōj aer kōjejet kūtien melele in kajinet ko ñan jibañ rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier, aurok in kememej bwe rijikuul rein rej ioone wōt elōñ abañ ko. The Gay, Lesbian, Straight Education Network (Doulul eo an Kakol, Komaan, im Ejellok Oktak ikijen Jelālokjen, “GLSEN”) ej kōmmene juon waanjoñok kin mejatoto eo ilo jikuul ibelakin aelon eo ruo alen ilo juon yiō ilo an lale iminene in jikuul ibben rijikuul ro rekakol, rekomaan, ro rekōnaan leddik im laddik jimor, im ro emōj aer ukōt enbwinnier. Waanjoñok eo an Aelon eo ilo 2013 ej bōk melele kin Mejatoto ilo Jikuul an GLSEN 2013 ear loe ke rijikuul ro rar ioon kalijeklok ikijen LGBT ilo jikuul ekkar jilu alen lablok aer jako jen jikuul ilo allon eo ej kab jemlok, ediklok joñan GPA ko aer jen ro mōttaer, im diklok aer kautiej er make, im lablok joñan nañinmijin buromoj ko ibbeir jen rijikuul ro mōttaer.¹ Waanjoñok ko kin kalijeklok ko ejejjet ñan rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier ekoba, bōtab ejab jemlok wōt kin, aer jab maron kōjermal āt im pronoun ko rekōnaan, im aikuj kōjermal imōn kabojak/ruum in lakkar ibben leddik ak laddik ekkar ñan ta eo rar lotak kake.²

Aurok jermal ko an jikuul ilo an kōlablok ainemmon eo an rijikuul, im aurok ad woñmaanlok in jermal ibben aoleb rijikuul im baamle ko aer.

¹ Kosciw, J. G. Greytak, E. A., Palmer, N. A., & Bosen, M. J. (2014). *Waanjoñok eo an Aelon eo ilo 2013 ej bōk melele kin Mejatoto ilo Jikuul*:

Ta ko jodikdik ro ad im rekomaan, keeban, ro rekōnaan leddik im laddik jimor, im ro emōj aer ukōt enbwinnier rej ioone ilo jikuul ko ad ilo aelon in. New York: GLSEN, ilo 41.

² *Id.* ilo 37-40

Kakien ko an Federal im State, im Kakien ko an Ritōl in Kwelok ro an Jelālokjen

Jimwe ko iomwin kakien ikijen jermal im mennin jibañ ko ñan rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier rejañin dedelok. Hawai`i, ilo an loor kakien eo an federal, ej kamo kalijeklok, ekoba ñan kajojo armij kin aer rokjen im kwalok ke rej leddik ak laddik. Jenaj woñmaanlok in lale lablok in tōbrak ko iomwin kakien ilo ien in im jenaj kōkkāāl melele in kajinet eo an Opij eo einwōt an ekkar.

Kakien ko an federal im state im rej lale kalijeklok ekkar ñan ñe juon ej leddik ak laddik, lomnak ae leddik ak laddik, im/ak rokwōjan leddik ak laddik ekoba:

- **Taitol IX ilo Education Amendments Act of 1972 (Kakobaba in Kakien ko an 1972 ikijen Jelālokjen)** im ej kamo kalijeklok im kōlelñon ikijen an juon armij leddik ak laddik, ilo jabdewōt burokraam ak makūtkūt an jelālokjen ear ebōk jibañ in jāān jen federal. Mennin ekoba kalijeklok ekkar ñan rokwōjañ armij eo ekkar ñan iminene ko ilo ad loe an kajojo armij leddik ak laddik ak likjab in loor iminene in lomnak ko ad ilo aer loe an juon komaan ak kokora.
- **Taitol IV ilo Civil Rights Act of 1964 (Kakien eo kan 1964 kin Maron ko an armij ilo Juon Jikin)** im ej kamo kalijeklok im kōlelñon armij ekkar ñe leddik ak laddik ilo jikuul im kaloj ko an kien. Mennin ekoba kalijeklok kin aer jab loor iminene in lomnak ko kin rokwōjan leddik ak laddik.

Iomwin Taitol IX im Taitol IV, aoleb rijikuul, ekoba rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier im rijikuul ro rejab loor iminene in lomnak ko kin rokwōjan leddik ak laddik rej kejbarok jen kalijeklok ko kinke rej leddik ak laddik.

- **Kakien eo an state (§§368-1, 489-2, and 489-3, Hawai`i Revised Statutes, (Kakien ko Emōj Kakobaba an Hawai`i))** im ej kebarok kajojo armij jen kalijeklok kin rokwōjan ak lomnak ko aer ñe rej leddik ak laddik ilo mennin jibañ ko an kien, jikin jermal, imōn jokwe, im aer maron bōke jibañ in jāān jen state.
- **Taitol 8, Jebta 19 ilo Hawai`i Administrative Rules (Kakien in Kōmadmōd ko an Hawai`i)** im ekoba an mo kwalok lomnak ko ilo kenono ak ejab ilo kenono im rej kōmman an ro jet aliklik, kamakoko, lelñon, ak bed ilo uwōta kin rokwōjan im lomnak ko aer ke rej leddik ak laddik.

Im bar juon, kōtōbar eo an Hawai`i Department of Education (Ra in Jelālokjen eo an Hawai`i) ej ñan kōlablok an kajojo ajiri tōbrak ilo katak, mūteir, im lomnak in ainemmon ilo wāween aer bed iturin armij. State eo aiku jibañ aoleb rijikuul ro ilo aer kōmmane wāween ko rej kalikar er make. Elōñ kakien ko an Board of Education (Ritōl in Kwelok ro an Jelālokjen) rej jibañ kōtōbar in, ekoba:

- **Kakien E-3, Na Hopena A`o:** “DOE ej jermal ibben doon einwōt juon kein jermal im ekoba aoleb armij ro ilo jukjukinbed eo ñan kōmmane men ko jemaron ñan kakajur an armij lomnak ilo aer kobalok, bōk eddo, tōbrak, iakwe, im ainemmon ilo aoleb lomnak im mour im Hawaii.”
- **Kakien 101.1, Kakien kin Mūtōn Rijikuul:** “Emōj katmane an rijikuul ro mool, kōmmani mūtōn ko rej kautiej er make im kautiej im jouj ñan ro jet. Mūtōn armij eo ejab aiku

kakkure maron ko an armij ro jet. Mennin ekoba kōjerbal naan, makūtkūt, im nuknuk ko rekkar. Emōj katmane an rijikuul ro jab kōlelñon ro jet ilo jabdewōt wāween.”

- **Kakien 101.6, Likio in Kein Jerbal ñan Jibañ Rijikuul:** “BOE ej kile an aurok lelok katak ko rejejet ilo juon mejatoto in katak eo ejellok uwōta, ej lelok rōjañ, kea im jibañ katak...DOE enaj lelok juon bedbedin likio in kein jermal ñan jibañ an jejet kūtien, koba ilo an jejet [...] ekkar ñan jibañ rijikuul kin elōñ kain jibañ ko.”
- **Kakien 106.5, Kaurok Rijikuul:** “Aurok eo ibben burokraam in jelālokjen eo an jikuul in kien ko an Hawaii enaj lale an kajojo rijikuul lablok an bōk katak im kapeel.”
- **Kakien 305.10, Emo an Rijerbal Kōlelñon, Kakitōtō, im Kalijeklok Rijikuul:** “DOE ej lukkun kamo jabdewōt wāween kōlelñon im/ak kakitōtō kin melele ko laajrak: rokwōjan im lomnak ko an armij ñe rej leddik ak laddik, mweie ak jeramol, wāween ad loe jekjekier im mūtier im wāween aer mour einwōt leddik ak laddik.” “Juon rijikuul ejab aikuj jenolok jen an bōk kwōnaan, jab teru ñan jibañ ak ioon mantin kōlelñon, kakitōtō im kalijeklok iomwin jabdewōt burokraam, jermal in jibañ, ak makūtkūt an DOE.”

Kakien ko an federal im state im kakien ko an BOE rej lale maron ko rijikuul kin wāween kejbarok im kōmadmōd melele ko aer ekoba:

- **Family Educational Rights and Privacy Act (Kakien eo ej kejbarok maron im melele ko an baamle ilo jikin jelālokjen, FERPA)** ej kejbarok melele in jikuul ko an rijikuul. Iomwin FERPA, jikuul ko rej aikuj wōr aer kōmelim ilo jeje moktalok jen aer lelok melele ko jen rekoot in jikuul eo an juon rijikuul ñan ro jet ijellokun jinen im jemen/rikejbarok eo iomwin kakien.
- **Taitol 8, Jebtiba 6 ilo Hawai`i Administrative Rules (Kakien in Kōmadmōd ko an Hawai`i)** ej kakien ñan an kejbarok melele ko an juon armij, ekoba melele ko an rijikuul.
- **Taitol 8, Jebta 34 ilo Hawai`i Administrative Rules (Kakien in Kōmadmōd ko an Hawai`i)** ej kakien ñan an kejbarok maron im melele ikijen jelālokjen an rijikuul im jimeir im jemeir.
- **BOE Kakien 500.21, Melele ko an Rijikuul im Rekoot ko rejab aikuj Ajeeded:** “Melele ko ikijen kajojo rijikuul ak rijikuul ro moktalok ilo jikuul ko an kien rejab aikuj bōki ak lelok jen rijerbal ro an Department of Education (Ra eo an Jelālokjen) (Opij), ijellokun ñe emōj an kajojo rijikuul, jinen, jemen, ak rikejbarok eo an kōmelim jen ibben Opij eo, ak emōj kalikar iomwin kakien. Ripoot ko emōj kalikar “rejab aikuj ajeeded” ewōr melele ko an juon make armij, rej aikuj kejbarok im kile ekkar ñan jimwe in jermal. Kōjella kein rejab aikuj likūt ilo bael ko ñan an jabdetak an armij maron loe. [...] Aoleb jikuul ko an kien rej aikuj kejbarok bael ko rej kakwōn ñan indeo an kajojo rijikuul einwōt aikuj jen ibben Opij eo ak iomwin kakien.”

Melele in Kajinet

Jikuul ko rej aikuj kōmmane juon mejatoto in katak eo ej kaurok im kile aoleb rijikuul im jibañ an ajiri eo maron bōk kapeel ilo aoleb wāween ko. Melele in kajinet ñan aikuj ko ekkā im jekjek ko remaron walok emōj kōmelele ijin lal.

Loe Lomnak eo an Rijikuul ñe ej Leddik ak Laddik

Jikuul ko rej aikuj kautiej an juon rijikuul kalikar ñe ej leddik ak laddik. Juon rijikuul ejab aikuj kakōlkōl jen taktō ak ejmour in kōmelij ak joñan jemlok ñan wūno in kōmadmōd ñan kile im kautiej an kwalok rokwōjan ke ae leddik ak laddik.

Juon rijikuul eo emōj an ukōt enbwinnin im ebojak in oktak ilo an bed iturin armij jekdoñ rijikuul eo ej ak ejab taktō ñan ien oktak eo an, emaron jino madmōd eo ñan jañiji wāween aer kūri rijikuul eo (āt ak pronoun eo ekōnaan), nuknuk ko an, im an maron kōmmane makūtkūt im deloñe jikin ko ekōnaan.

Oktak wāween ko an kajojo rijikuul, innem madmōd in aikuj jino kin juon kwelok ikōtaan rijikuul im juon rijerbal in kōmadmōd, koonjelor ñan kenono kin kain jibañ ko rijikuul eo ej kajitōki. Ilo ien kwelok eo kein kajuon, koonjelor ak rijerbal eo ej kōmadmōd aikuj bar kajeoñ in lale joñan an jinen im jemen rijikuul eo jelā kin an rijikuul eo kwalok ñe ae leddik ak laddik. Kwelok eo kein kajuon emaron ak emaron jab koba jinen im jemen rijikuul eo, ekkar ñan wāween ko an armij eo im wāween an kōmman kwelok eo. Emaron wōr wāween ko rijikuul eo ejañin de kenono ibben jinen im jemen kin an ukōt enbwinnin, bōtab ej wōt lelok kajitōk ñan jibañ ko. Wāween kein remaron lablok aer ekkā ilo joñan jikuul ko an middle im high, jen ilo joñan jikuul ko an elementary.

Jikuul ko rej aikuj kōjejjēt jibañ ko ñan kōlablok aer jibañ kajojo rijikuul, im jibañ ko rej aikuj jeiki im kakwōni. Rijikuul eo im jikuul eo rej aikuj jimor jaini peba eo ej kwalok jibañ ko rej errā kaki. Emōj rōjañ an jikuul ko kōjerbal peba in Bebe in Jibañ Rijikuul kin an Kalikar ñe Ae Leddik ak Laddik (Peba A) einwōt kein kamool kin melele eo ikōtaan aoleb pade ro kin mennin jibañ ko emōj aer errā kaki.

Ilo ien emōj kōmmane bebe eo, juon koonjelor ak rikōmadmōd aikuj bar lale ibben rijerbal ro an jikuul ekkar (einwōt ekkar ñan jibañ ko rar errā kaki) ñan kōjellāik er kin an rijikuul eo kalikar ñe ae leddik ak laddik im jibañ ko rar errā kake. Ilo an lablok an rijikuul eo kwalok emake, jibañ ko rejjejjēt ñane remaron oktak. Rijikuul ak jinen im jemen/rikejbarok eo an emaron kōmmane juon ien kwelok ibben koonjeklor ak rikōmadmōd eo an jikuul ñan jañiji bebe in jibañ eo, elablok ñe jibañ eo emōj kajitōke ej ikijen jikin ko emōj kōjenolok an leddik ak laddik emaron jelōt jen oktak eo. Juon koonjelor ak rikōmadmōd aikuj bar lale bebe eo ilo ien aikuj, ibben rijikuul eo (im jinen ak jemen, elañe rej bōk kwōnaer) ñan an woñmaanlok an jejjēt. Jibañ ko ñan rijikuul ro rar ukōt enbwinnier rej aikuj niknik ien aer kōjerbal.

WAANJOÑOK JUON: Juon rijikuul eo rokwōjan ej einwōt laddik eniknik aer loe an ekōnak nuknuk ko jej iminene an leddik, einwōt liko im nuknuk. Ekkā an rijikuul eo kōjerbal jikin ko emōj kōjenolok an laddik im ejañin kar kajitōk bar juon oktak. Rijikuul eo ej woñmaanlok in kōjerbal āt eo etan iomwin kakien, im ekkā an etan laddik. Ilo wāween in, emaron jab aikuj ad kōmmane jabdewōt. Rokwōjan rijikuul eo einwōt oktak jen ta eo ear lotak kake im emaron ak emaron jab kalikar an lomnak ke ej juon eo ear ukōt enbwinnin. Ñe rijikuul eo ej ioone aer kakitoto ak

kōlelñon, juon koonjelor ak bar juon ritōl an jikuul ekkar aikuj lelok kwōnaan kin jibañ ko ñan kōmadmōde mantin kakitoto ak kōlelñon eo.

WAANJOÑOK RUO: Juon rijikuul im jinen im jemen rej kajitōk juon kwelok ibben burinjibol eo. Ewōr an rijikuul eo peba in kamool jen taktō ikijen an rijikuul eo kalikar ñe ae leddik ak laddik. Wāween in elablok an kaju. Bar juon alen, ilo ien kwelok in, ak juon kwelok tokelik, emaron jermal ñan kōmmane Bebe in Jibañ Rijikuul ñan an Kalikar ñe ae Leddik ak Laddik ñan rijikuul eo ear ukōt enbwinnin. Koonjelor ak rikōmadmōd eo an jikuul aikuj bar lale ibben rijerbal eo an jikuul ekkar ñan kōjellaik er kin wāween an rijikuul eo kalikar ñe ae leddik ak laddik im jibañ ko emōj errā kaki.

WAANJOÑOK JILU: Rijikuul eo rokwojan ej leddik ej kebaak juon rikaki im ba āt eo etan laddik im kajitōk aer kenono ñane im kake ilo aer kōjerbal pronoun ko an laddik. Rikaki eo aikuj errā in kōjerbal āt im pronoun ko rijikuul eo ekōnaan im kōjellāik rijikuul eo, ilo ien ewōr kajitōk, jikuul eo enaj jermal ibben rijikuul eo ikijen kein im mennin jibañ ko.

Maron Kōjerbal Jikin ko Emōj Kōjenolok an Leddik im Laddik

Ilo wāween ko rijikuul eo ekōnaan bwe en lablok an jab walok melele ko an ak ej inebata kin uwōta, jikuul ko rej aikuj lelok an rijikuul eo maron bōke mennin jibañ ko jet emmon joñaer. Mennin ekoba imōn kabojak im ruum in lakkar ko.

Maron Kōjerbal Imōn Kabojak

Jikuul ko remaron kejbarok jikin kabojak ko rejenolok ñan rijikuul ro rej leddik ak laddik. Rijikuul ro rej aikuj maron kōjerbal imōn kabojak ko rekkar ñan aer lukkun kalikar ñe rej leddik ak laddik.

Ilo ien jibañ eo an juon rijikuul ear ukōt enbwinnin ekoba an maron kōjerbal imōn kabojak eo ej einwōt an lukkun kalikar ñe ae leddik ak laddik, emaron aikuj mennin jibañ ko ñan rijikuul ro jet. Ilo wāween in, jabdewōt rijikuul, jekdoñ ear ukōt ak jab ukōt enbwinnin, ekōnaan an lablok an armij jab loe, ak ewōr an abnōnō, jikuul ko rej aikuj kōmmane aoleb joñan eo remaron ñan lelok bwe rijikuul eo en maron kōjerbal juon bar imōn kabojak (*einwōt*, juon imōn kabojak ejenolok ak imōn kabojak ilo opij eo an ejmour). Rijikuul eo ear ukōt enbwinnin aikuj lale imōn kabojak ta eo ej kōjerbale. Juon rijikuul eo ear ukōt enbwinnin ejab aikuj aliklik ñan kōjerbal juon imōn kabojak oktak. Jikuul ko remaron kōmmane wāween ko ñan kalikar juon jikin kabojak eo ejenolok ñan “ro rejab kōjejjet aer kalikar ñe rej leddik ak laddik” ilo kamboj eo aer.

WAANJOÑOK JUON: Juon laddik emōj an ukōt enbwinnin (leddik ñan laddik) ekōnaan kōjerbal imōn kabojak eo an laddik ilo kamboj eo. Ej aikuj melim an kōjerbal imōn kabojak eo an laddik kinke mennin ej einwōt ta eo ej lukkun kalikar ñe ae leddik ak laddik.

WAANJOÑOK RUO: Juon rijikuul leddik eo ejañin ukōt enbwinnin ej abnōnō kinke juon leddik ear ukōt enbwinnin (laddik ñan leddik) ej kōjerbal imōn kabojak eo an leddik. Juon rijikuul leddik ejañin ukōt enbwinnin aikuj melim an kōjerbal bar juon imōn kabojak oktak.

WAANJOÑOK JILU: Juon leddik eo ear ukōt enbwinnin (laddik ñan leddik) emmon ibben kōjerbal imōn kabojak eo an leddik, bōtab ejab kōnaan kōjerbal imōn kabojak eo an laddik bwe ejab enjaake an wōr kejbarok ñane ilo mejatoto eo. Aikuj melim an rijikuul eo kōjerbal imōn kabojak eo juon einwōt ilo waanjoñok eo ijin loñ.

WAANJOÑOK EMEN: Juon rijikuul einwõt laddik rej loe an etetallok ñan iloan imõn kabojak eo an leddik. Ilo ien an rijerbal ro an jikuul kenono ibben, rijikuul eo ej kalikar ke elab an kalikar ae leddik. Rijikuul eo aikuj melim an kõjerbal imõn kabojak eo an leddik ak laddik ekkar ñan wāween an rijikuul eo kalikar ae make. Kõjellaik rijikuul eo ke, ilo ien ewõr kajitõk, jikuul eo enaj jerbal ibben rijikuul eo ikijen jerbal im mennin jibañ.

Maron Kõjerbal Ruum in Lakkar

Jikuul ko remaron kejbarok an jenolok ruum in lakkar ko an rijikuul ro rej leddik im laddik. Rijikuul eo aikuj maron kõjerbal jikin ruum in lakkar eo ekkar ñan wāween an kalikar ñe ae leddik ak laddik.

Ilo ien jibañ eo an rijikuul eo ear ukõt enbwinnin ekoba an maron kõjerbal ruum in lakkar eo ekkar ñan wāween an kalikar ñe ae leddik ak laddik, emaron wõr mennin jibañ ko rej aikuj kõmman ñan er im rijikuul ro jet. Ñe jabdewõt rijikuul, jekdoñ ear ukõt enbwinnin ak jab, ekõnaan bwe an lablok kejbarok ñan an jab ajeeded melele ko an kin juon wūn, jikuul ko rej aikuj lelok juon oktak eo emmon joñan, einwõt:

- (1) Lelok lakkar eo an rijikuul ñan jikin eo ebaake opij eo an coach eo ak juon kumi in jibañ;
- (3) Kõjerbal jikin eo ejenolok jen jikin ko ilobelej ilo jikin ruum in lakkar eo;
- (3) Kõjerbal juon jikin ejenolok iturin ijo; ak
- (4) Juon laajrakin awa in jañij ejenolok.

WAANJOÑOK JUON: Juon laddik eo ear ukõt enbwinnin (leddik ñan laddik) ekõnaan jañij ilo ruum in lakkar eo an laddik. Toon wõt an rijikuul eo jab inebata kin uwõta, ej aikuj meleim an jañij ilo ruum in lakkar eo an laddik.

WAANJOÑOK RUO: Juon laddik ear ukõt enbwinnin (leddik ñan laddik) ejab kõnaan jañij ilo ruum in lakkar eo an laddik, bõtab ejab kõnaan jañij ilo ruum in lakkar eo an leddik kinke ej kalikar emake laddik im ej loe ke ejekkar mennin. Jikuul eo aikuj kajeoñ in jibañ rijikuul eo ilo an kõjerbal men ko jet emõj laajrak ilo Melele in Kajinet eo ak bar juon oktak eo einwõt.

WAANJOÑOK JILU: Juon leddik ear ukõt enbwinnin (laddik ñan leddik) emõj an kelet in jañij ilo ruum in lakkar eo an leddik. Elõñ rijikuul leddik ro rar jab ukõt enbwinnier ejab emmon ibbeir wāween in. Rijikuul leddik eo rar jab ukõt enbwinnier rej aikuj lelok juon mennin jibañ ko rej laajrak ilo Melele in Kajinet in ak bar juon, jibañ ko jet einwõt.

Türeep ko rej Kiki in Boñ im Imõn Jokwe (Jikuul ko Rijikuul rej Kiki)

Jikuul ko rej aikuj kõmelim an rijikuul ro emõj aer ukõt enbwinnier bõke mennin jibañ ko ikijen imõn jokwe im rej loor wāween an rijikuul eo lukkun kalikar ñe aer leddik ak laddik. Jikuul ko reban aikuj an rijikuul eo ear ukõt enbwinnin bed ilo juon wõt mennin jibañ ak kwalok melele ko an make ilo ien ejab aikuj ñan rijikuul ro jet. Juon jikuul eab mo an kile kajitõk eo an rijikuul eo make ñan mennin jibañ ko an make, elañe rijikuul eo enaj kelete mennin.

Āt im Pronoun ko Ekōnaan

Rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier ewōr aer maron ñan an ro jet kūrī er kin āt im pronoun ko rekkar ñan wāween aer lukkun kalikar ñe er leddik ak laddik. Ñe ewōr kajitōk jen rijikuul, rijerbal ro rej aikuj lale er kin āt im pronoun ko rekkar ñan wāween aer lukkun kalikar ñe er leddik ak laddik. Rijikuul ro rar ukōt enbwinnier rejab aikuj bōke juon āt iomwin kakien ak ukōt aer leddik ak laddik ak jañiji rekoot ko aer emōjkili. Mennin ejab kamo jirilok ak bōd ko remool, bōtab ej jerbal ñan an rijikuul eo kōnaan ak beddo makoko in kile an rijikuul eo kalikar ñe ae leddik ak laddik, im rej aikuj watōke ej juon mantin kalijeklok.

Rikaki im rijerbal in jikuul ko jet rej aikuj lelok melele ñan er kin āt eo rijikuul eo ekōnaan ilo aoleb peba ko rej laajrak etan rijikuul im pronoun ko ekōnaan aer kōjerbal ilo ien aer kenono ñan ak kake rijikuul eo. Ilo ien kein jerbal in melele eo an rijikuul in DOE (*einwōt*, SIS) ej jibañ “āt eo ekōnaan,” rej aikuj kile āt eo rijikuul eo ekōnaan. Rikaki im rijerbal ro jet an jikuul rej aikuj kejbarok in lolorjak ke etan rijikuul eo ear ukōt enbwinnin iomwin kakie, elañe oktak jen āt eo rijikuul eo ekōnaan, renaj kejbarok an jab ajeeded.

WAANJOÑOK: Juon rijikuul ej kebaak rikaki im lelok etan juon leddik im kajitok aer kenono ñane im kake ilo aer kōjerbal pronoun ko an leddik, jekdoñ ñe emōj kar kalikar rijikuul eo leddik ak laddik ilo ien an lotak ej laddik im āt eo etan iomwin kakien ekkā an laddik. Rikaki eo aikuj kōjerbal āt im pronoun ko rijikuul eo ekōnaan innem jibañ rijikuul eo kōmmane juon kwelok ibben koonjelor ak rikōmadmōd. Ilo ien kwelok eo kein kajuon, koonjelor ak rikōmadmōd eo aikuj bar kajeoñ in lale joñan an jinen im jemen jelā kin an rijikuul eo kalikar ñe ae leddik ak laddik. Juon Bebe in Jibañ Rijikuul kin an Kalikar ñe ae Leddik ak Laddikuj aikuj kōmman ilo ien kwelok eo juon. Juon koonjelor ak rikōmadmōd aikuj bar lale ibben rikaki eo im rijerbal ro jet rekkar ilo jikuul ñan kōjellaik er kin jibañ ko emōj errā kaki.

Rekoot ko, An Melele Kejbarok, im Jab Ajeeded

Ilo ien in, jikuul ko rej aikuj kōjerbal etan rijikuul eo iomwin kakien im aer kar kalikar ñe leddik ak laddik ilo ien lotak ilo teej ko ewōr joñaer im ripoot ko emōj kili. Rijerbal ro an jikuul rej aikuj lomnak kin an rijikuul eo ear ukōt enbwinnin kwalok ñe ae leddik ak laddik im āt eo ekōnaan emaron jab einwōt āt eo ilo rekoot ko an emōj kile im kejbarok an jab ajeeded melele ko an rijikuul eo ilo aer jab jirilok in kwalok etan rijikuul eo iomwin kakien im kalikar an leddik ak laddik ilo ien an lotak, jabdewōt ien ewōr wāween in.

Melele ko an rijikuul eo ear ukōt enbwinnin iomwin kakien, wāween an kalikar ñe ae leddik ak laddik ear ukōt enbwinnin, im an kar leddik ak laddik ilo ien an lotak rej aikuj lale einwōt ke ej melele ko rejab aikuj ajeeded. Kwalok melele eo ñan rijikuul ro jet, jineir im jemeir, ak pade ro kein kajilu emaron rupe kakien ko ikijen kejbarok an jab ajeeded melele, einwōt FERPA. Jab kwalok melele ke remaron kwalok wāween eo an rijikuul eo ear ukōt enbwinnin ñan ro jet, ijellokun ñe ejab aikuj in kōmmane iomwin kakien ijellokun ñe emōj an rijikuul eo kōmelim an walok melele eo. Ñan joñan an rekoot ak jikin melele eo emōj lelok kin rijikuul eo ejab juon rekoot iomwin kakien ak jikuul eo ejab aikuj iomwin kakien ñan kōjerbal etan rijikuul eo iomwin kakien ak ñe leddik ak laddik, jikuul eo aikuj kōjerbal etan, pronoun, im kakōlle ñe leddik ak laddik aikuj jen ibben rijikuul eo.

WAANJOÑOK JUON: Juon laddik ear ukõt enbwinnin (leddik ñan laddik) ewōr juon etan leddik iomwin kakien im etan laddik eo ekōnaan aer kōjērbal. Ilo raan in jikuul eo kein kajuon, rikaki eo ej likūt etan aoleb rijikuul ilo kaat ko ion tebol ko aer. Rijikuul eo enaj kebaak rikaki eo ñan kōmelele ke ekōnaan āt eo etan ilo tebol eo. Rikaki eo aikuj kōmmane juon kaat kāāl kin āt eo rijikuul eo ekōnaan kōjērbal. Rikaki eo aikuj bar jibañ rijikuul eo kōmman ien an kwelok ibben koonjelo ak rikōmadmōd. Ilo ien kwelok eo kein kajuon, koonjelor ak rikōmadmōd eo aikuj kajeon in bar lale joñan an jinen im jemen jelā kin an rijikuul eo kalikar ke ae leddik ak laddik. Bebe in Jibañ Rijikuul ñan Wāween aer Kalikar ñe rej Leddik ak Laddik aikuj kōmman ilo ien kwelok eo juon. Koonjelor ak rijerbal eo ej kōmadmōd eo aikuj lale ibben rikaki eo im rijerbal in jikuul ko jet rekkar ñan kōjellaik er kin jibañ ko jet errā kaki.

WAANJOÑOK RUO: Ñan kajeeded bok in teej ko ewōr joñaer, rikaki eo ej riiti etan kajojo rijikuul iomwin kakien, einwōt an print ilo bok in teej ko im rijikuul eo emōj an ukõt enbwinnin emōj de an kwalok āt ak pronoun ko ekōnaan an rikaki eo kūrī. Kinke rikaki eo ejelā bar juon etan rijikuul eo, rikaki eo aikuj kūr etan rijikuul eo kin āt eo ekōnaan im kejbarok etan rijikuul eo iomwin kakien ilo an jab ajeeded, jekdon ewōr juon Bebe in Jibañ Rijikuul ñan an Kalikar ñe Leddik ak Laddik.

WAANJOÑOK IN REKOOT KO REJAÑIN DEDELOK ÑAN KILE: Laajrakin etan kilaaj ko, kaat in kalikar rijikuul, bok ko an yiō in jikuul eo, peba ej laajrak etan kulab im peba ko, jerbal ko an rijikuul, im burokraam in kadiwōjlok.

Katak ko ikijen Makūtkūt

Rijikuul eo emōj aer ukõt enbwinnier rej aikuj lelok ien ñan aer bōk kwōnaer ilo katak ko an makūtkūt ñan ejmour. Ej aikuj melim an rijikuul ro bōk kwōnaer ilo makūtkūt ko an kilaaj ko ilo gym emōj kōjenolok an leddik im laddik im ikkure ko ekkar ñan lukkun wāween aer kalikar er.

WAANJOÑOK JUON: Juon leddik eo ear ukõt enbwinnin (laddik ñan leddik) ekōnaan tuuj kin paat eo an leddik ilo jikin ruum in tanij eo an PE. Aikuj melim an rijikuul eo tuuj kin paat eo an leddik.

WAANJOÑOK RUO: Ilo juon ien PE kin ikkure in soccer, rikaki eo ej kōjenolok kilaaj eo kin leddik im laddik ñan kajojo ikkure ko. Juon leddik eo ejañin ukõt enbwinnin ekōnaan ikkure ilo juon kumi in ikkure ko an laddik. Rijikuul eo aikuj melim an ikkure ibben kumi eo an laddik.

Ikkure in Jiae ko

Opij eo ej kenono kin abnōnō in. Ñan jabdewōt kajitōk, jouj im kebaak Nicole Isa-Iijima, Rijerbal eo an Taitol IX ilo (808) 784-6325 ak jeje ko ilo lotus.

Kakien kin Nuknuk

Aoleb rijikuul ej aikuj melim aer ekōnak nuknuk ko rekōnaan, jekdoñ ej loor iminene in lomnak ko ad im rej an leddik ak laddik, ijo wōt ke nuknuk eo ejab rupe kakien in nuknuk eo an jikuul. Kakien ko kin nuknuk rejab aikuj kōjejet ñan laddik ak leddik. Rijikuul ro remaron nuknuk ekkar ñan rōkwōjan im wāween aer lomnak in kwalok ke rej leddik ak laddik. Rijerbal ro an jikuul ejab

aikuj kabin kakien in nuknuk eo an jikuul ñan rijikuul ro rej ukõt enbwinnier im rijikuul ro rej gender nonconforming. Mennin ej ekkar ñan nuknuk ilo jikuul im bareinwõt ilo makũtkũt ko rej koba leddik im laddik ibben doon ilo jikuul im makũtkũt ko alikin ien jikuul.

WAANJOÑOK JUON: Juon rijikuul eo einwõt laddik ej tōbare jikuul eo ilo an kōnake juon nuknuk an kora. Ñe nuknuk eo ejab rupe kakien in nuknuk eo an jikuul, rijikuul eo ejab aikuj jañiji nuknuk ko an.

WAANJOÑOK RUO: Juon rijikuul eo einwõt rokwōjan ej laddik rej kōmelim an kobalok ibben kumi in cheerleading eo im ekōnaan ekōnaan ekōnak nuknuk in cheerleading ko an leddik. Jekdoñ rijikuul eo ear ukõt enwinnin jen leddik ak laddik, rijikuul eo aikuj melim an kōnake nuknuk eo ekōnaan. Mennin ejab melelein ke rijikuul eo aikuj bar deloñe imōn kabojak ak ruum in lakkar ko an leddik. Juon rijikuul eo ej gender nonconforming emaron jab juon eo emōj an ukõt enwinnin jen leddik ak laddik. Juon kwelok ibben rijikuul eo ñan emmonlok melele kin an rijikuul eo kalikar emake enaj juon wāween eo emmon ñan kōmmane kiō.

WAANJOÑOK JILU: Juon rijikuul eo rokwōjan ej leddik ilo an rijerbal ro an jikuul loe ej ekōnak talim jorijij ko reboolol im ewalok nuknuk ko an iloa. Kinke mennin emaron rupe kakien eo an nuknuk, jekdoñ ñe leddik ak laddik, rijikuul eo emaron elo kaje ko kin an ruprup kakien ko ikijen nuknuk.

WAANJOÑOK EMEN: Juon rijikuul eo rokwōjan ej laddik ej itok ñan jikuul eo ilo an ekōnak jiñlij kadu ba (tank top). Kakien in nuknuk eo an jikuul ej watoke jiñlij kadu ba (tank top) rejekkar ñan laddik bōtab emelim an leddik kōnaki toon wõt an ba ko emmon joñan aer mijel. To ko ilo jiñlij kadu ba (tank top) eo an rijikuul reban watoke ejekkar elañe rijikuul eo rokwōjan ej leddik im ej kōnake. Ilo wāween in, rijikuul eo aikuj melim an kōnake jiñlij kadu ba eo (tank top) im jikuul ko rej aikuj jañiji kakien in nuknuk eo aer ñan an jab kōmman oktak ikōtaan leddik ak laddik.

Makũtkũt ko Jet Rekkar ñan Leddik ak Laddik

Rijikuul ro rej aikuj melim aer bōk kwōnaer ilo jabdewõt makũtkũt ekkar ñan leddik ak laddik im loor jabdewõt mennin aikuj, kakien, ak kōmmane wāween eo ilo aer lukkun kalikar ñe rej leddik ak laddik.

WAANJOÑOK JUON: Juon rijikuul leddik eo ear jañiji enbwinnin (laddik ñan leddik) ekōnaan kajeoñ ettōr ñan an prom queen. Aikuj melim an rijikuul eo ettōr ñan prom queen im aikuj jab lomnak aikuj ettōr ñan prom king kin an kar rijikuul eo laddik ak leddik ilo ien an kar lotak.

WAANJOÑOK RUO: Emōj an rijikuul ro karōke juon ien an kilaaj eo kōmman ikkure ñan aoleb ro ilo Junior kilaaj ilo ien pep rally eo. Ien alwoj eo ewōr kumi ko roktak rej ikkure kin jermal ko oktak ekkar ñe rej leddik ak laddik. Rijikuul ro emōj aer ukõt enbwinnier jen leddik ak laddik ej aikuj melim aer bōk kwōnaer ibben kumi eo an leddik ak laddik rej lomnak er, *waanjoñok*, juon leddik eo ear oktak (laddik ñan leddik) aikuj melim an bed ibben kumi eo an leddik, innem laddik eo ear oktak (leddik ñan laddik) aikuj melim an bōk kwōnaan ibben kumi eo an laddik.

WAANJOÑOK JILU: Juon leddik eo emōj an jañiji enbwinnin (laddik ñan leddik) ekōnaan kōmelmel ñan an kobalok ibben Women's Ensemble, juon kumi in choir ej make wõt ilo kamboj. Rijerbal eo ej lelok rōjañ/rikaki aikuj kōmelim an rijikuul eo kajeoñ in kōmelmel ñan juon burokraam im ejab aikuj etale rijikuul eo ilo joñan eo elablok ak ediklok jen jabdewõt bar rijikuul ro rej leddik.

WAANJOÑOK EMEN: Juon leddik eo ear jañiji enbwinnin ñan leddik (laddik ñan leddik) ej kajitök in ekōnak kalor in nuknuk in kadiwōjlok ko rijikuul ro rej leddik rej kōnake. Rijikuul in aikuj melim an kōnake nuknuk in kadiwōjlok ko leddik ro rej kōnake.

Jukjukinbed eo an Jikuul

Jino jen yiō in jikuul eo an 2016-17, jikuul ko rej aikuj kōmmene laajrak ko:

1. Jilkinlok juon kōjella aoleb yiō ñan aoleb rijikuul, ekoba jinen im jemen/rikejbarok ro, lelok melele ñan er kin maron ko iomwin kakien an rijikuul eo emōj aer oktak ñan leddik ak laddik bwe ren kajitök jibañ. Kōjella eo aikuj koba naan ko rej kajinet an jabdewōt rijikuul eo ewōr an abnōnō kin wāween kejbarok melele ko an armij bwe en kebaak jikuul eo. Kōjella in an kajojo yiō enaj jermal einwōt kōjella ñan (a) rjikuul ro emōj aer jañij ñan leddik ak laddik im baamle ko aer kin maron ko aer iomwin kakien im wāween jino bōke jibañ kein; im (b) rijikuul ro rejañin jañij ñan leddik ak laddik im baamle ko aer ke jibañ ko renaj jejjet kūtier ñan rijikuul ro emōj aer oktak ñan leddik ak laddik.

Rej aikuj jilkinlok kōjella eo an kajojo yiō ilo jinoin kajojo yiō in jikuul. Kattar am jilkinlok kōjella eo wōt ñe rijikuul eo emōj an jañij ñan leddik ak laddik enaj jinoe kajitök ñan jibañ enaj kakkure ilo an jab tiljek an walok woñ kajojo rijikuul, jemlok ilo an ruprup kakien ko kin wāween kejbarok melele ko an rijikuul eo emōj an jañij ñan leddik ak laddik.

Lale Peba B Emōj Likūt Ijin ñan waanjoñok in naan ko kwōnaj kōjermal ilo kōjella eo an kajojo yiō.

2. Kobaiki melele eo laajrak ilo bok ko aer ñan lelok melele ñan jukjukinbed eo an jikuul:

Rijikuul ro rar ukōt enbwinnier rej aikuj kenono ibben koonjelor eo aer elañe ewōr aer kajitök ak abnōnō kin jibañ ko ikijen aer kalikar er make einwōt leddik ak laddik, ekoba ettaer, pronoun ko, rokwojeir, aer kōjermal jikin ko, ak bōk kwōnaer ilo makūtkūt ko ejenelok an leddik ak laddik.

Ilo an jikuul ko jino kōmman im kōjermal mennin jibañ ko ñan rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier, enaj wōr ien kōmman oktak ñan rikaki, rijermal, rijikuul, im jinen im jemen rijikuul. Jikuul ko rej aikuj lolorjak an bojak koonjelor im rijermal ro rej kōmadmōd ñan kenono kin jabdewōt abnōnō emaron wōr ibben rijikuul eo im emaron wōr ibbeir ak rej aikuj jermal einwōt juon jukjukinbed an jikuul ilo aer lelok melele kin melelein kajinet kein ilo ien aer kejbarok wāween aer kōmadmōd melele ko an kajojo rijikuul ro emōj aer ukōt enbwinnier.

Ñe ewōr am kajitök, aikuj melele ko relablok, ak wāween ko ewōr lomnak juon ej leddik ak laddik im rej aikuj lomnak kaki ekkar ñan kajojo jekjek ko, jouj im kebaak Beth Schimmelfennig, Acting Director of the Civil Rights Compliance Office (Director eo kein karuo jen Opij eo ej bōk eddon Loor Kakien ko rej Kejbarok Armij) ñe ejab Nicole Isa-Iijima, Rijermal eo ikijen Taitol IX ilo(808) 784-6325.

Peij 12

Mennin Jibañ ko

Gay, Lesbian, Straight Education Network (Doulul eo an Kakol, Komaan, im ro rejab Kakol ikijen Jelālokjen, GLSEN), <http://www.glsen.org>

Gender Spectrum (Joñan Leddik ak Laddik), <https://www.genderspectrum.org>

US Department of Education (Ra eo an Jelālokjen an Amedka), Office of Civil Rights (Opij eo ej bōk eddon Maron ko an Armij),
http://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/tix_dis.html

US Department of Education (Ra eo an Jelālokjen an Amedka), Office of Civil Rights (Opij eo ej bōk eddon Maron ko an Armij), Oktoba 26, 2010 “Letā Ñan Rijerbal eo Mōtta”
<http://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/letters/colleague-201010.html>

Kakien #305.10 an Rikwelok ro an Jelālokjen ilo State eo an #305.10 (einwōt ad bar jelā Kakien eo an Rikwelok ro an Jelālokjen #4211) <http://www.hawaiiboe.net/policies/4200series/Pages/4211.aspx>